

Odgojni postupci roditelja

Štriga, Daria

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:322756>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-08**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI

Daria Štriga

ODGOJNI POSTUPCI RODITELJA

Završni rad

Rijeka, 2022.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

ODGOJNI POSTUPCI RODITELJA

Završni rad

Studij: Preddiplomski sveučilišni studij jednopredmetne pedagogije

Ime i prezime studentice: Daria Štriga

Matični broj studentice: 0009085961

Mentorica: Prof. dr. sc. Jasminka Zloković

Rijeka, lipanj 2022.

IZJAVA O AUTORSTVU

Ja, Daria Štriga izjavljujem da sam završni rad pod naslovom „Odgojni postupci roditelja“ izradila samostalno pod mentorstvom prof. dr. sc. Jasminke Zloković. Prilikom izrade završnog rada poštivala sam Upute za izradu završnog rada te sam se pridržavala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju. Svi korišteni izvori literature navedeni su na kraju završnog rada.

U Rijeci, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. ULOGA OBITELJI U RAZVOJU DJETETA	3
3. NEGATIVNI ODGOJNI POSTUPCI RODITELJA	6
3.1. <i>Tjelesno kažnjavanje djece u obitelji</i>	6
3.1.1. <i>Pregled istraživanja tjelesnog kažnjavanja djece</i>	9
3.2. <i>Ostali oblici kažnjavanja djece</i>	13
3.2.1. <i>Psihološko kažnjavanje</i>	14
3.2.2. <i>Uskraćivanje povlastica</i>	14
3.2.3. <i>Zadavanje dodatnih poslova</i>	15
3.2.4. <i>Ograničavanje djetetove slobode</i>	15
4. POZITIVNI ODGOJNI POSTUPCI RODITELJA	16
4.1. <i>Pozitivna disciplina</i>	16
4.2. <i>Preventivni odgojni postupci</i>	17
4.2.1. <i>Pozitivna podrška</i>	17
4.2.2. <i>Nagrade</i>	18
4.2.3. <i>Primjer adekvatnog ponašanja</i>	18
4.2.4. <i>Mogućnost izbora</i>	19
4.2.5. <i>Obiteljska pravila</i>	19
4.2.6. <i>Humor</i>	19
4.2.7. <i>Igra</i>	20
4.3. <i>Korektivni odgojni postupci</i>	20
4.3.1. <i>Ja-poruke i aktivno slušanje</i>	21
4.3.2. <i>Konstruktivne kritike</i>	21
4.3.3. <i>Učenje na vlastitom primjeru</i>	22
4.3.4. <i>Ignoriranje asocijalnog ponašanja</i>	22
4.3.5. <i>Pozitivan Time-out</i>	22
4.3.6. <i>Čvrsto “ne”</i>	22
4.3.7. <i>Preusmjeravanje pažnje</i>	23
5. ZAKLJUČAK	24
6. POPIS LITERATURE	25
7. SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI	30
SUMMARY	31

1. UVOD

Osnovna potreba svakog pojedinca i društva je odgoj te je zahvaljujući njemu čovjek postao čovjekom, odnosno društveno biće. To je izrazito složen fenomen na kojeg utječe niz različitih čimbenika, koji se mijenjaju tijekom vremena. Jedan od glavnih čimbenika je obitelj jer u obitelji započinje odgoj djeteta. Utjecaj obitelji najjači je u najranijem razdoblju djetetovog života, a kako dijete odrasta utjecaj obitelji slabi, ali nikad ne prestaje (Rosić, 2005; Maleš i Kušević, 2008; Petani 2011). Roditelji utječu na cjelokupan djetetov rast, razvoj i napredovanje, stoga je od iznimne važnosti koje će odgojne postupke birati u procesu odgoja, a odgojni postupci roditelja, predstavljaju specifične postupke koje roditelji koriste u procesu odgajanja da bi usmjerili svoje dijete (Bukatko i Dahler, 2001. prema Delale i Pećnik, 2009).

S vremenom se mijenjaju odgojni postupci roditelja. Primjerice, tjelesno kažnjavanje djece u prošlosti je bio normalan i uobičajen odgojni postupak, a pravo na tjelesno kažnjavanje djece nisu imali samo roditelji, već i šira obitelj, odgajatelji i učitelji (Maleš i Kušević, 2008). Pogled na tjelesno kažnjavanje kao odgojni postupak počeo se mijenjati kada je 1989. godine Opća skupština Ujedinjenih naroda odredila prava djece *Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravima djeteta*. Tim dokumentom, dijete se prvi puta promatra kao aktivan subjekt koji ima svoja prava. Kroz nekoliko članaka Konvencije navodi se, da je djecu potrebno zaštititi od svih oblika tjelesnog i duševnog nasilja te od mučenja i nehumanih postupaka ili kazni. Iako je do 2021. godine tjelesno kažnjavanje u potpunosti zabranjeno u 34 od 47 država članica Vijeća Europe (Global Partnership to End Violence Against Children, 2021), teško ga je u potpunosti iskorijeniti jer je kulturološki uvjetovano, odnosno društvo oblikuje stavove kako odgajati dijete i što je za dijete najbolje (Kocijan-Hercigonja i Buljan-Flander, 2007). No, unatoč tome danas se sve više podiže svijest o odgojnim postupcima koji nisu ponižavajući za dijete, te se umjesto tjelesnog kažnjavanja razvija pristup pozitivne discipline. Pozitivna disciplina je način poučavanja i usmjeravanja djece dajući im do znanja koje je ponašanje prihvatljivo, a pritom se poštuju dječja prava, interesi i potrebe (Slim, 2013). Također, postupci pozitivne discipline pomažu u stvaranju sigurnih i čvrstih odnosa između roditelja i djece jer uzimaju u obzir što djeca osjećaju i misle. Nadalje, uz koncept pozitivne discipline vežu se mnogobrojni preventivni i korektivni odgojni postupci. Shodno tome cilj ovog završnog rada je predstaviti i opisati pozitivne odgojne postupke koji pomažu djetetu da nauči samokontrolu, izgrađuju djetetovo samopoštovanje te postavljaju dobar primjer učinkovitih načina

rješavanja problema. Osim toga predstaviti će se neki načini kažnjavanja djece u obitelji, odnosno postupci koji su ponižavajući za dijete te navesti posljedice korištenja istih.

2. ULOGA OBITELJI U RAZVOJU DJETETA

Roditeljstvo je uzajamni proces između roditelja i djeteta, a roditelji trebaju pomoći djetetu da izraste u odgovornu, samostalnu i suosjećajnu osobu (Buljan Flander i sur., 2018). U obiteljskom okruženju dijete provodi najviše vremena, stoga u najranijem razdoblju djetetovog života obitelj ima najveći utjecaj na tjelesni, intelektualni, socijalni, emocionalni i moralni razvoj djeteta, odnosno na cijeli djetetov život.

U kontekstu tjelesnog razvoja, jedan od glavnih zadataka roditelja je osigurati djeci uvjete za tjelesno zdravlje. Tjelesni razvoj djeteta važan je zato što je on temelj za cjelokupni daljnji dječji razvoj. Zadaća je roditelja da potiču dijete na tjelesnu aktivnost jer djeca koja su tjelesno neaktivna mogu imati velike posljedice na zdravlje poput pretilosti, dijabetes tipa II i drugo. Osim toga tjelesna aktivnost izrazito je bitna za razvoj percepcije, motorike i pokreta (Đuranović i Klanić, 2020). Nadalje, socijalni razvoj djeteta pod utjecajem je sredine u kojoj dijete živi, a u najranijim godinama djetetovog života najvažnija sredina je obitelj. Socijalni razvoj podrazumijeva poznavanje normi, pravila i vrijednosti društvene zajednice u kojoj dijete živi, ali i ovladavanje kompetencija za djelovanje unutar te zajednice (Brajša-Žganec, 2003). Na djetetove odnose s drugim ljudima i uključivanje u društvenu zajednicu najveći utjecaj ima upravo odnos s roditeljima. Od prvog dana rođenja djeteta važno je uspostaviti pozitivan odnos između roditelja i djeteta jer neprimjereni odnos dovodi do brojnih teškoća u razvoju djeteta (Rosić i Zloković, 2002). Djeca koja s roditeljima imaju kvalitetan, otvoren odnos nemaju problema s uključivanjem u društvenu zajednicu jer imaju dobro razvijene socijalne kompetencije, poput sposobnosti regulacije emocija. Roditelji trebaju pomoći djetetu da nauči razlikovati svoje emocije od tuđih, da razumije uzroke različitih emocija te da može razumjeti i izraziti vlastite emocije (Buljan Flander i sur., 2018). Važno je od najranijeg razdoblja djetetovog života poticati kognitivni razvoj, zato što djeca koja odrastaju u obiteljskom okruženju koje potiče intelektualni razvoj imaju prepozicije za postizanje boljeg školskog uspjeha (Vasta, Hail, Miller, 2005; Đuranović i Klanić, 2020). Nužno da roditelji motiviraju djecu na: istraživanje nepoznatog i različite oblike igre te da razgovaraju s djetetom, pričaju i čitaju priče i drugo. Prema Rosić i Zloković (2002) osim neophodne uloge koju roditelji imaju u tjelesnom, socijalnom i intelektualnom razvoju, njihov snažan utjecaj i uloga očiti su i u moralnom razvoju. Već u predškolskoj dobi usvajaju se osnovni stavovi i vrijednosti koji su prisutni tijekom cijelog života. Iz obitelji se prenose stavovi o uspjehu,

rješavanju problema, ali se i prenose stavovi prema sebi te različite vrline poput poštenja, marljivosti, suradnje i dr. Zbog svega navedenog, bitno je da roditelji osvijeste važnost njihove uloge u najranijem razdoblju djetetovog života, kako bi mogli raditi na uspostavljanju što kvalitetnije veze sa svojim djetetom te birati primjerene postupke u njihovu odgoju. Koje će odgojne postupke roditelji birati uvelike ovisi o njihovom odgojnom stilu.

Mnogi autori (Vasta i sur. 1998; Brajša-Žganec, 2003; Petani, 2011; Berk, 2015) navode četiri glavna stila roditeljstva, a to su: autoritativan, autoritaran, popustljivi i ravnodušni. Svaki stil ima drugačiji pristup odgoju djece, nudi različite prednosti i mane te se može prepoznati po nizu različitih karakteristika.

1. Autoritativan roditeljski stil podrazumijeva nametanje autoriteta djeci bez iznimka te nisku razinu ljubavi i emocionalne potpore. Djeca moraju slijediti sve što roditelji kažu i poštovati pravila bez dodatnih objašnjenja. Brajša-Žganec (2003) naglašava da roditelji ovakvog stila često koriste kažnjavanje kao odgojni postupak eliminacije asocijalnog ponašanja. Djeca autoritarnih roditelja izložena su većem riziku od razvoja problema sa samopoštovanjem jer se njihovo mišljenje ne cijeni te su stalno izloženi osjećaju straha, nezadovoljstva i neuspješnosti.
2. Demokratski roditeljski stil podrazumijeva visoku razinu ljubavi i emocionalne potpore ali i visoku razinu nadzora i kontrole. Demokratski roditelji ulažu vrijeme i energiju u eliminaciju asocijalnih ponašanja, ali i kada dođe do takvog ponašanja koriste primjerene odgojne postupke. Bitna im je komunikacija s djetetom jer na taj način potiču dijete da izrazi svoje mišljenje i ideje koje su uvijek spremni prihvatiti. Djeca čiji roditelji pokazuju ovakav stil obično su samodisciplinirana, imaju visoko samopouzdanje te potrebu za visokim postignućima. Lako im je razvijati dobra prijateljstva jer imaju dobro razvijene socijalne kompetencije (Brajša-Žganec, 2003; Berk, 2015).
3. Popustljiv roditeljski stil podrazumijeva puno ljubavi i emocionalne podrške ali slabu kontrolu. Roditelji djeci ne postavljaju granice i ograničenja, odnosno postavljaju minimalne zahtjeve, dok s druge strane djeca od roditelja zahtijevaju puno, a roditelji sve spremno ispunjavaju (Brajša-Žganec, 2003). Popustljivi roditelji rijetko discipliniraju, djeca mogu raditi što žele, stoga djeca odgajana ovakvim stilom često postaju neodgovorna i razmažena. Osim toga djeca su često nesnalažljiva, nesigurna u sebe te imaju slabo razvijene socijalne vještine.

4. Ravnodušni roditeljski stil podrazumijeva nisku razinu nadzora, odnosno roditelji očekuju da se djeca sama odgajaju te nisku razinu ljubavi, brige i roditeljske pažnje. Takvi roditelji ne posvećuju puno vremena ni energije zadovoljavanju osnovnih dječjih potreba. Nedostaje im znanje o razvoju djeteta, a ponekad su jednostavno zatrpani drugim problemima, poput posla, plaćanja računa i vođenja kućanstva (Brajša-Žganec, 2003). Berk (2015) naglašava kako se ravnodušni stil roditeljstva smatra oblikom zlostavljanja djece, a takav oblik zlostavljanja naziva se zanemarivanje. Zanemarivanjem djeteta od ranog djetinjstva, narušavaju se gotovo svi aspekti djetetovog razvoja te takva djeca pokazuju mnoge probleme. Primjerice, imaju slabo razvijene socijalne kompetencije, teško izražavaju emocije i sklapaju prijateljstva te se kod njih često javljaju problemi u ponašanju.

Neovisno o odgojnom stilu svaki se roditelj ponekad nađe u situaciji da se njegovo dijete ponaša asocijalno, no upotrebljavati će različite postupke za eliminaciju tog ponašanja. Stoga će u sljedećim poglavljima biti opisani neki načina kažnjavanja djece u obitelji poput tjelesnog i psihičkog kažnjavanja, a nakon toga opisati će se pozitivni odgojni postupci, odnosno postupci koji nisu ponižavajući za dijete.

3. NEGATIVNI ODGOJNI POSTUPCI RODITELJA

Neprikladna ponašanja djece poput fizičke ili verbalne agresije prema roditeljima ili drugim ljudima, uništavanje imovine i samoozljeđivanje, kod roditelja često izazivaju stres. Stres i osjećaj nelagode dovode do brzih, nepromišljenih i neadekvatnih odgojnih postupaka roditelja, odnosno kažnjavanja (Delale, Musić i Drpić, 2012). Kažnjavanje je postupak koji se primjenjuje nakon asocijalnog ponašanja djeteta s namjerom da se to ponašanje smanji ili zaustavi. Postoje dva osnovna oblika kažnjavanja, a to su tjelesno i netjelesno kažnjavanje. Tjelesno kažnjavanje je svako kažnjavanje kojemu je cilj da dijete osjeti fizičku bol. S druge strane, psihološko kažnjavanje najčešći je oblik netjelesnog kažnjavanja djece, odnosno tu spadaju svi postupci kojima je cilj omalovažiti dijete te postići da se dijete ne osjeća dobro radi svojih postupaka (Delale i Pečnik, 2009). Maleš i Kušević (2008) u netjelesne oblike kažnjavanja također ubrajaju i zadavanje dodatnih poslova djetetu, verbalno kažnjavanje, ukidanje raznih povlastica te ograničavanje djetetove slobode. Autorice naglašavaju kako su netjelesni oblici kažnjavanja štetni za normalan razvoj djeteta jednako kao i tjelesno kažnjavanje.

Operantno uvjetovanje koje je važno za razumijevanje tipičnog dječjeg ponašanja. Prema operantnom uvjetovanju s obzirom želi li se neko ponašanje povećati ili smanjiti nakon ponašanja slijedi nagrada ili kazna (Kolić-Vehovec, 1998). Smanjenje asocijalnog ponašanja postiže se pozitivnom kaznom ili negativom kaznom. Pozitivna kazna koja slijedi nakon neprimjerenog ponašanja uključuje neki neugodni podražaj, poput tjelesnih ili verbalnih kazni. Dok negativna kazna podrazumijeva uklanjanje nekog ugodnog podražaja djetetu, poput gledanja televizije, slatkiša, odlaska u kino i drugo. Mnogi roditelji koriste navedene postupke nadajući se da se kažnjeno ponašanje više neće ponoviti (Vasta, Hail, Miller, 2005). Prema istim autorima kazna može biti učinkovita te može ukloniti trenutno asocijalno ponašanje, no istovremeno može proizvesti niz popratnih učinka koje roditelji ne očekuju. Primjerice, kažnjavanje može izazvati agresiju i izljeve bijesa kod djeteta, dijete može početi izbjegavati interakciju s roditeljem te može početi imitirati postupke svojih roditelja i primjenjivati ih na drugoj djeci, životinjama ili u budućnosti na svojoj djeci.

3.1. Tjelesno kažnjavanje djece u obitelji

Tjelesno kažnjavanje obuhvaća čitav niz različitih odgojnih postupaka koji variraju ovisno o sredstvima koja se koriste, intenzitetu i učestalosti nanošenja boli te je teško odrediti jedinstvenu

i općeprihvaćenu definiciju. Tjelesno kažnjavanje u najširem smislu obuhvaća odgojne postupke kojima se nanosi bol djetetu da bi se eliminiralo asocijalno ponašanje djeteta (Kocijan-Hercigonja i Buljan-Flander, 2003). Prema Vijeću Europe (2008) tjelesno kažnjavanje je svaka kazna u kojoj se koristi fizička sila s namjerom da izazove određeni stupanj boli ili nelagode. Uz to, to je kršenje prava djece, ne poštivanje ljudskog dostojanstva i tjelesnog integriteta. Telep (2009) naglašava da dijete koje je bilo fizički kažnjeno nema razloga da bude dobro, odnosno da se ponaša na ispravan način. Djeca koja su udarena smatraju da su "platila" radi svog lošeg ponašanja te da se slobodno mogu ponovo loše ponašati. Drugim riječima, udaranje oslobađa dijete da osjeća grižnju savjest, koja je potrebna da bi se spriječilo buduće loše ponašanje. Ako se dijete fizički kažnjava, tada se ono može ponašati dobro samo zato da ne bude ponovo kažnjeno, a ne zato što smatra da je dobro ponašanje ispravno. Osim toga, Slim (2013) naglašava da je kažnjavanje kontrola ili reguliranje djetetovog ponašanja kroz strah. Bez obzira na to je li posljedica fizička, kao što je udaranje; emocionalna poput omalovažavanja; ili uskraćivanje povlastica kao što je nemogućnost igranja s prijateljem, odlazak u kino ili igranje vani; dijete se uči bojati posljedice koja će mu biti nametnuta ako bude uhvaćeno, a to nije učinkovit način discipliniranja djece jer dijete ne razvija samokontrolu svog ponašanja.

Gotovo je nemoguće utvrditi točnu granicu između tjelesnog kažnjavanja i tjelesnog zlostavljanja djece. Prema Bilić (2000) do tjelesnog zlostavljanja djece dolazi kada se tjelesno kažnjavanje otme kontroli. Tjelesno zlostavljanje razlikuje se od tjelesnog kažnjavanja prema intenzitetu nanošenja boli i prema namjeri osobe koja primjenjuje neprimjeren odgojni postupak. Pritom, tjelesno zlostavljanje podrazumijeva namjerno i ekstremno grubo nanošenje boli djetetu dok se tjelesno kažnjavanje odnosi na one postupke kojima je cilj nanijeti fizičku bol djetetu, a da se pritom ne ozlijedi dijete. Uz to, ponašanja koja ne rezultiraju značajnim fizičkim ozljedama (npr. šamar, udaranje dlanom po stražnjici) smatraju se tjelesnim kaznama, dok se ponašanja koja riskiraju ozljede (npr. udaranje šakama, nogama, spaljivanje i drugi grubi napadi na dijete) i namjerno ne pružanje pomoći (tjelesne, psihološke i zdravstvene) smatraju fizičkim zlostavljanjem.

Djeca koja su fizički kažnjavanja najvjerojatnije će pokazivati neki oblik agresije jer su agresivno ponašanje naučila kroz modeliranje. Prema teoriji socijalnog učenja velik dio ponašanja stječe se modeliranjem, a učenje modeliranjem uključuje opažanje modela, nakon čega slijedi

izvođenje tog ili sličnog ponašanja te postoji velika vjerojatnost da će djeca koju su bila fizički kažnjavanja primjenjivati neki oblik agresije u budućem životu (Bandura, 1969). S navedenim se slažu Kocijan-Hercigonja i Buljan-Flander (2003) koje izdvajaju da roditelji koji koriste tjelesno kažnjavanje kao odgojni postupak su često i sami bili tjelesno kažnjavani u djetinjstvu.

Tjelesno kažnjavanje ima snažan utjecaj na dijete te ostavlja trajne posljedice, čak i kada dijete nije bilo tjelesno kažnjeno, nego je samo promatralo tjelesno kažnjavanje (Longo, 2017). Seser, Dodaj i Šimić (2021) navode da su najčešće posljedice tjelesnog kažnjavanja: problemi privrženosti i interpersonalnih odnosa, razvojne teškoće i teškoće učenja te emocionalne poteškoće i poremećaji u ponašanju i drugo. Osim navedenih problema, Bilić i Zloković (2004) navode kako djeca koja su fizički kažnjavanja ili zlostavljana često pokazuju neka od ovih ponašanja:

- Strah od odraslih i druge djece
- Nervoza u prisutnosti odraslih
- Stalna napetost i oprez s obzirom na reakcije odraslih
- Izbjegavanje odraslih ili vršnjaka
- Agresivnost prema odraslim osobama ili vršnjacima – tjelesna ili verbalna
- Teškoća pri uspostavljanju komunikacije s odraslim osobama ili vršnjacima
- Izrazita sramežljivost
- Noćne more
- Sklonost maltretiranju životinja.

Zbog sve veće svjesnosti negativnih posljedica tjelesnog kažnjavanja djece, donose se zakoni koji bi trebali smanjiti razinu uporabe neprimjerenih odgojnih postupaka nad djecom. Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji (2020) najučinkovitiji su zakoni koji zabranjuju tjelesno kažnjavanje u svim aspektima: kod kuće, u ustanovama za rani i predškolski odgoj, u školi, u kazneno-popravnim ustanovama te kao kaznu za zločin.

Međunarodna upravljačka tijela Ujedinjeni narodi (UN) i Europska unija (EU) snažni su zagovornici prava djeteta na nenasilan odgoj te preporučuju svim državama članica da donesu zakon koji zabranjuje sve oblike tjelesnog kažnjavanja. Do 2021. godine 34 od 47 država članica Vijeća Europe donesle su zakon potpune zabrane tjelesnog kažnjavanja u svim okruženjima. Kada promatramo podatke na svjetskoj razini (*Tablica 1*) može se uočiti da je u 63 zemlje svijeta tjelesno

kažnjavanje djece u potpunosti zabranjeno. No, zabrinjava podatak da u 136 država svijeta tjelesno kažnjavanje kod kuće nije u potpunosti zabranjeno. Za razliku od tjelesnog kažnjavanja kod kuće velik broj država ima zabranjeno tjelesno kažnjavanje djece u školi (n=135), ali isto tako treba istaknuti kako 732 milijuna djece školske dobi između 6 i 17 godina živi u zemljama gdje tjelesno kažnjavanje u školi nije u potpunosti zabranjeno (Global Partnership to End Violence Against Children, 2021). Hrvatska je jedna od 63 zemlje na svijetu koja je u potpunosti zabranila tjelesno kažnjavanje djece, takva zakonska regulativa je na snazi od 1999. godine kada je Obiteljskim zakonom (1998) izglasana zabrana o fizičkom kažnjavanju djece u svrhe odgoj

	Kod kuće	Alternativne ustanove (sirotišta, domovi za djecu, domovi za mlade...)	Ustanove ranog i predškolskog odgoja	U Školi	U kazneno-popravnim ustanovama	Kazna za počinjeni zločin
Zabranjeno tjelesno kažnjavanje	63*	70	70	135	144	169
Nije u potpunosti zabranjeno tjelesno kažnjavanje	136	129	129	64	55	30

Tablica 1: Zabrana tjelesnog kažnjavanja djece na svjetskoj razini (Global Partnership to End Violence Against Children, 2021).

3.1.1. Pregled istraživanja tjelesnog kažnjavanja djece

U prilog važnosti zabrane tjelesnog kažnjavanja djece na nacionalnoj razini svake države govore istraživanja stranih autora u kojima se ispitala povezanost zabrane tjelesnog kažnjavanja s učestalošću tjelesnog kažnjavanja djece. U daljnjem tekstu biti će predstavljeni rezultati nekih od prethodnih istraživanja.

Bussmann i sur. (2011) proučavali su efekt zabrane tjelesnog kažnjavanja u pet Europskih država: Austrija, Francuska, Njemačka, Španjolska i Švedska. Rezultati istraživanja pokazuju kako stopa tjelesnog kažnjavanja varira između država ovisno o tome je li država zabranila tjelesno kažnjavanje djece ili nije. Najveće stope tjelesnog kažnjavanja utvrđene su u Francuskoj koja za vrijeme provođenja istraživanja nije zabranila tjelesno kažnjavanje, ali nije ni pokrenula nacionalnu kampanju za podizanje svijesti o rizicima nasilnog odgoja djece. Zatim, slijedi Španjolska koja za vrijeme provođenja istraživanja nije zabranila tjelesno kažnjavanje, ali je pokrenula nacionalnu kampanju za podizanje svijesti o štetnosti tjelesnog kažnjavanja. Najniže

stope tjelesnog kažnjavanja utvrđene su u Švedskoj u kojoj je tjelesno kažnjavanje nezakonito od 1979. godine, a uz to, Švedska je tijekom godina provodila niz nacionalnih kampanji. Autori zaključuju da je vjerojatnije da će zakonske zabrane tjelesnog kažnjavanja djece promijeniti uvjerenja i ponašanje građana, prije nego kampanje za podizanje svijesti o negativnim učincima tjelesnog kažnjavanja. No, naglašavaju da bi došlo do pozitivne promjene potrebno je provoditi nacionalne kampanje i zabraniti tjelesno kažnjavanje djece.

duRivage i sur. (2015) u sklopu projekta *Mental Health Europe* proveli su istraživanje s ciljem proučavanja povezanosti tjelesnog kažnjavanja i mentalnog zdravlja djece. U istraživanju je sudjelovalo šest zemalja: Bugarska, Njemačka, Litva, Nizozemska, Rumunjska i Turska. U svakoj zemlji mjerena je roditeljska primjena tjelesnog kažnjavanja: Bugarska (n = 1004), Njemačka (n = 471), Litva (n = 1112), Nizozemska (n = 671), Rumunjska (n = 1121), te Turska (n = 578) za ukupno 4 957 djece. Podaci o mentalnom zdravlju djece prikupljeni su od: učenika, roditelja i učitelja. Tjelesno kažnjavanje djece prisutno je u svim zemljama, no najčešću primjenu tjelesnog kažnjavanja djece prijavljuju roditelji iz Litve (12,7%) i Turske (11,6%), shodno tomu duRivage i sur. (2015) zaključuju da su takvi rezultati očekivani s obzirom da u Litvi i Turskoj tjelesno kažnjavanje djece nije u potpunosti zabranjeno dok je u ostalim navedenim zemljama zabranjeno. Uz to, rezultati pokazuju kako djeca roditelja koji su prijavili često korištenje tjelesnog kažnjavanja imaju više stope poremećaja mentalnog zdravlja.

Elgar i sur. (2018) napravili su analizu podataka iz 88 zemalja svijeta. Cilj studije bio je ispitati povezanost između zabrana tjelesnog kažnjavanja u odabranim državama i učestalosti tjelesnog nasilja nad mladima i među mladima. Istraživanjem je sveukupno bilo obuhvaćeno 403 604 adolescenata. Rezultati istraživanja pokazuju kako je zabrana tjelesnog kažnjavanja povezana s manjim brojem nasilja nad mladima. Uz to, zemlje u kojima je tjelesno kažnjavanje zabranjeno samo u nekim segmentima (u školi, ali ne i kod kuće) također imaju nižu prevenciju tjelesnog nasilja od zemalja u kojima tjelesno kažnjavanje nije zabranjeno. Elgar i sur. (2018) zaključuju da su države koje zabranjuju korištenje tjelesnog kažnjavanja djece sigurnija za odrastanje djece od država u kojima je tjelesno kažnjavanje djece legalno.

Burns i sur. (2021) proveli su istraživanje koje je obuhvaćalo pet Europskih zemalja: Austrija, Estonija, Irska, Norveška i Španjolska. Uzorak je sačinjavalo 5071 ispitanika : Austrija (n = 1000), Estonija (n = 1069), Irska (n = 1000), Norveška (n = 1002) i Španjolska (n = 1000). Rezultati pokazuju kako 87,3% ispitanika iz Norveške, 76,4% iz Austrije, 76,1% iz Estonije,

67,5% iz Irske i 61,2% iz Španjolske smatra da je tjelesno kažnjavanje djece neprimjerena odgojna metoda. Burns i sur. zaključuju kako većina ispitanika ne prihvaća tjelesno kažnjavanje kao odgojnu metodu te da se stavovi između zemalja razlikuju po datumima kada je u toj zemlji u potpunosti zabranjeno tjelesno kažnjavanje djece. Od zemalja koje su bile uključene u ovo istraživanje, Norveška je prva ukinula tjelesno kažnjavanje djece 1987., shodno tome 12,7% građana Norveške smatra tjelesno kažnjavanje prihvatljivim, dok je Španjolska tjelesno kažnjavanje zabranila 2007. godine. te gotovo 40% njezinih građana odobrava tjelesno kažnjavanje kao odgojnu metodu.

Prikazana istraživanja upućuju na zaključak da zabranom tjelesnog kažnjavanja djece na nacionalnoj razini neke države, tjelesno kažnjavanje djece u toj zemlji neće nestati, ali zabrana tjelesnog kažnjavanja svakako predstavlja prvi korak k poboljšanju. Uz to, ne postoji ni jedna zemlja na svijetu u kojoj se tjelesno kažnjavanje djece ne primjenjuje kao odgojna metoda, ima mjesta za poboljšanje čak i u državama u kojima velika većina građana ne odobrava tjelesno kažnjavanje djece.

U Hrvatskoj su također provedena brojna istraživanja (Pećnik, Radočaj i Tokić, 2009; Veliki i Bošnjak, 2012; Ajduković, Rimac, Rajter i Sušac, 2012; Bilić i Bilić, 2013; Rajter, Trbus i Pećnik, 2016; Hrabri telefon, 2017) povezana s tematikom tjelesnog kažnjavanja djece.

Istraživanje poželjnih roditeljskih postupaka usmjerenih na djecu mlađu od 3 godine provedeno je 2006. godine u sklopu UNICEF-ove akcije „Prve tri su najvažnije“. Podaci su prikupljeni telefonskom anketom na uzorku koji je obuhvaćao 600 odraslih građana Republike Hrvatske. Rezultati istraživanja pokazuju da, 27% sudionika vjeruje kako je za pravilan odgoj djece opravdano ponekad udariti dijete. Autori tvrde da takav rezultat upućuje na zaključak kako u Republici Hrvatskoj nedostaje svjesnosti o posljedicama tjelesnog kažnjavanja djece. Uz to, kroz istraživanje se željelo istražiti je li moguće predvidjeti roditeljske postupke na temelju sociodemografskih obilježja. Rezultati upućuju na to da se odgojni postupci roditelja mogu predviđati na temelju obrazovanja, dobi i spola te prihoda u kućanstvu. Pritom kod starijih i manje obrazovanih sudionika s nižim prihodima prevladava tradicionalno uvjerenje o nužnosti fizičkog kažnjavanja u odgoju djece (Pećnik, Radočaj i Tokić, 2009)

Istraživanjem poželjnih odgojnih postupaka bavili su se Veliki i Bošnjak (2012) koji su ispitivali uvjerenja roditelja djece osnovno školske dobi o fizičkom kažnjavanju djece. U istraživanju je sudjelovalo 196 roditelja, a provedeno je za vrijeme roditeljskog sastanka. Rezultati

istraživanja pokazali su da roditelji smatraju kako je tjelesno kažnjavanje opravdani odgojni postupak te nisu svjesni negativnih učinka tjelesnog kažnjavanja djece. Utvrđeno je kako su svi ispitanici istraživanja barem jednom tjelesno kaznili svoje dijete, da 64,2% ispitanika tjelesno zlostavlja svoje dijete, a prisutno je i teško tjelesno zlostavljanje (2,1%).

Podaci o učestalosti nasilja nad djecom u obitelji u Hrvatskoj sakupljeni su u okviru međunarodnog projekta – *Balkan Epidemiological Study on Child Abuse and Neglect*. Uzorak je sveukupno sačinjavao 3644 učenika 5. i 7. razreda osnovne škole te učenike 2. razreda srednje škole. Istraživanjem su obuhvaćene četiri vrste nasilnih postupaka tjelesno zlostavljanje i tjelesno kažnjavanje te psihičko zlostavljanje i psihička agresija. Rezultati pokazuju kako učestalost nasilja raste s dobi te je najveći postotak učenika 2. razreda srednje škole doživio sve oblike nasilja istraživane u ovom istraživanju. Psihičku agresiju kroz život doživio najviše učenika, 82,5% učenika drugog razreda srednje škole te 77,1% učenika 7. razreda i 59,0% učenika 5. razreda osnovne škole. Kada govorimo o tjelesnom kažnjavanju, 72,3% učenika 2. razreda srednje škole doživilo je neku vrstu fizičkog kažnjavanja (Ajduković, Rimac, Rajter i Sušac, 2012).

Problemom roditeljskog kažnjavanja djece bavile su se i Bilić i Bilić (2013) te su željele ispitati postoji li povezanost između različitih vrsta obiteljskog kažnjavanja s emocijama djece. Ciljana skupina bili su učenici viših razreda osnovne škole, a sveukupno je učestvovalo 275 učenika. Rezultati istraživanja pokazuju kako roditelji često pribjegavaju korištenju netjelesnih metoda kažnjavanja poput: ukidanja povlastica (67,6%), vrijeđanja psovanja i vikanja (58,2%) te ograničavanje slobode (49,5%). Što se tiče tjelesnog kažnjavanja, najviše učenika navodi šamaranje i pljuskanje (53,8%), a mani postotak (31,3%) je bio izložen udaranju nekim predmetom poput šibe. U kontekstu emocionalnih reakcija djece, najviše učenika se osjećalo povrijeđeno i tužno (51,3%), a visoko je prisutan i osjećaj nepravde (42,5%) nakon kažnjavanja.

Rajter, Trbus i Pećnik (2016) proveli su istraživanje u sklopu projekta *Osnajimo pravo djece da budu sigurna*. Proučavali su povezanost između sociodemografskih obilježja roditelja i stava prema tjelesnom kažnjavanju djece. U istraživanju je sudjelovalo 2 215 roditelja. Rezultati pokazuju da 30% ispitanika ima pozitivan stav prema tjelesnom kažnjavanju. Kada govorimo o sociodemografskim obilježjima dobiveno je kako ne postoji statistički značajna razlika između stava prema tjelesnom kažnjavanju djece i varijable dob te prihodi u kućanstvu. Dok je u istraživanju koje su proveli Pećnik, Radočaj i Tokić (2009) dobivena statistički značajna između

navedenih varijabli te rezultati tog istraživanja pokazuju da kod starijih sudionika s nižim prihodima prevladava tradicionalno uvjerenje o nužnosti fizičkog kažnjavanja u odgoju djece. S obzirom na ispitivanje stupnja obrazovanja u oba istraživanja Pećnik, Radočaj i Tokić (2009) i Rajter, Trbus i Pećnik (2016) navode kako roditelji s nižim stupnjem obrazovanja imaju pozitivnije stavove prema fizičkom kažnjavanju djece u odnosu na roditelje s višom razinom obrazovanja.

Kako bi provjerili kakvo je mišljenje građana Republike Hrvatske o tjelesnom kažnjavanju djece Hrabri telefon je 2017. godine proveo istraživanje na uzorku od 500 ispitanika. Utvrđeno je da 52% ispitanika smatra kako je tjelesno kažnjavanje neprimjerena odgojna metoda, a samo 39% ispitanika uviđa štetnost fizičkog kažnjavanja djece. Čak 41% ispitanika nije upoznato s informacijom da je u Hrvatskoj zakonom zabranjeno fizičko kažnjavanje djece. Uz to, 82% ispitanika smatra kako udaranje po stražnjici djeteta ne bi trebalo biti zakonom zabranjeno. Kao razlog korištenja tjelesnog kažnjavanja djece ispitanici najčešće navode: gubitak kontrole i strpljena, temperament djeteta te da je tjelesno kažnjavanje djece učinkovita odgojna metoda (Hrabri telefon, 2017).

Istraživanja koja su temeljena na iskazima roditelja ukazuju na nižu procjenu prevalencije tjelesnog kažnjavanja djece, nego kada su izvor podataka djeca. U svim navedenim istraživanjima utvrđeno je da bilo kakav oblika nasilja nad djecom šteti normalom razvoju djeteta. Kada usporedimo podatke Hrabrog telefona (2017) i Burnsa i sur. (2021) uočava se da u Hrvatskoj samo 52% ispitanika smatra kako je tjelesno kažnjavanje neprimjerena odgojna metoda što je u odnosu na ostale Europske države: 87,3% ispitanika iz Norveške, 76,4% iz Austrije, 76,1% iz Estonije, 67,5% iz Irske i 61,2% iz Španjolske nizak postotak. Dosad provedena istraživanja u Hrvatskoj fokusirana su uglavnom na utvrđivanje tjelesnog nasilja nad djecom dok su ostali oblici kažnjavanja djece neistraženi. Uz to, važno je naglasiti kako je većina relevantnih istraživanja u Hrvatskoj na temu nasilja nad djecom provedena prije 10-15 godina što ukazuje na potrebu novih istraživanja koja bi obuhvatila sve vrste kažnjavanja djece. Na temelju novih sveobuhvatnih rezultata može se planirati daljnje djelovanje na nacionalnoj razini.

3.2. Ostali oblici kažnjavanja djece

U literaturi nalazimo podjelu na pet osnovnih načina kažnjavanja djece, a to su uz tjelesno kažnjavanje: psihološko kažnjavanje, uskraćivanje povlastica, zadavanje dodatnih poslova te ograničavanje djetetove slobode. Podjela je utemeljena analizom brojnih autora (DeKlyen i sur;

1998; Waterson, 2000; Wade i Kendler, 2001) koji su se bavili problemom razgraničenja nasilnih, odnosno ponižavajućih odgojnih postupaka od nenasilnih odgojnih postupaka (Maleš i Kušević, 2008).

3.2.1. Psihološko kažnjavanje

Psihološko kažnjavanje posebno je teško definirati jer je „neuhvatljivo“, odnosno ne ostavlja materijalne dokaze pomoću kojih bi se moglo promatrati, dokazati i istraživati (Ždero, 2005). Psihološko kažnjavanje je nanošenje psihičke boli djetetu u uvjerenju da je to ispravno sredstvo modificiranja nepoželjnog ponašanja (Beazley i sur., 2005). Obuhvaća sve postupke kojima je cilj omalovažiti dijete te postići da se dijete ne osjeća dobro radi svojih postupaka, a razlikuje se od psihološkog zlostavljanja po tome što je uzrok psihološkog kažnjavanja asocijalno ponašanje djeteta (Child Right International Network, lipanj 2022).

Najčešći oblik psihološkog kažnjavanja je verbalno kažnjavanje koje upotrebljavaju mnogi roditelji, zbog toga što ga smatraju normalnim i prihvatljivom alternativom tjelesnom kažnjavanju. Može se definirati kao korištenje verbalnih izraza kojima je cilj ukloniti asocijalno ponašanje djeteta. Verbalne kazne uključuju različite oblike poput: vikanja, upotrebe okrutnih riječi i psovki, posramljivanje djeteta, iskazivanje razočaranja djetetom, različite prijetnje, ismijavanje i ruganje, grubo kritiziranje, uspoređivanje s drugom djecom i dr. (Gašić-Pavišić, 1988; Maleš i Kušević, 2008). Bilić (2000) naglašava kako je verbalno kažnjavanje iznimno opasno, a uz to ističe kako su neprijateljske riječi ponekad bolnije od fizičkog nasilja te da konstantna izloženost verbalnom nasilju ozbiljno utječe na mentalno zdravlje i razvoj djeteta. To potvrđuju i rezultati istraživanja Maleš i Kušević (2008) koji pokazuju kako ispitanici procjenjuju da ih kažnjavanje vikanjem i vrijeđanjem čini tužnijima od tjelesnog kažnjavanja. No, također ističu da ako se neki postupci verbalnog kažnjavanja koriste umjereno tada mogu biti uspješni, ali konstantna uporaba verbalnog kažnjavanja je neučinkovita te u konačnici može pojačati asocijalno ponašanje djeteta.

3.2.2. Uskraćivanje povlastica

Uskraćivanje povlastica je način kažnjavanja kojim se djetetu ograničava ili zabranjuje korištenje određenog predmeta ili mu se uskraćuje neka aktivnost. Takvim postupkom se ukazuje djetetu na to da se privilegije i povlastice mogu zavrijediti prihvatljivim i odgovornim ponašanjem. U ovom slučaju povlastice su stvari koje djeca koriste u svakodnevnom životu, ali im te stvari nisu neophodne poput računala, mobitela, slatkiša, igračka i slično (Romstein, 2020). Sears (2009) navodi da uskraćivanje povlastica može biti učinkovito ako je ponašanje koje očekuju roditelji od

svoje djece ranije dogovoreno. Korištenje ove metode danas je sveprisutno radi brzog razvoja informacijsko komunikacijske tehnologije koja je postala sastavni dio života svakog djeteta. To potvrđuju i rezultati istraživanja Maleš i Kušević (2008) i Bilić i Bilić (2013) jer je uskraćivanje povlastica najučestaliji ne tjelesni odgojni postupak koje upotrebljavaju roditelji, a za isti postupak djeca smatraju da je to najučinkovitija metoda eliminiranja lošeg ponašanja.

3.2.3. Zadavanje dodatnih poslova

Kod korištenja ovakve kazne dodatni posao koji se zadaje djetetu treba biti povezan prethodnim neprimjerenim ponašanjem djeteta. Kada kazna nije povezana s prethodnim nepoželjnim ponašanjem djeteta, dijete smatra da je nepravедno kažnjeno te to u konačnici može pojačati nepoželjno ponašanje djeteta. Dodatan rad najčešće uključuje obavljanje nekih kućanski poslova, no kućanski poslovi primjereni dobi djeteta ne bi trebali biti kazna djetetu, već njihova obaveza unutar obitelji (Maleš i Kušević, 2008). Rezultati istraživanja Bilić i Bilić (2013) ukazuju na to da djeca takvu vrstu kažnjavanja doživljavaju blagom jer zadavanje dodatnih poslova kod djece ne izaziva negativne osjećaje, odnosno osjećaj straha, povrijeđenosti, tuge i bijesa.

3.2.4. Ograničavanje djetetove slobode

Jedan od načina kažnjavanja djece je i ograničavanje djetetove slobode, koje se najčešće provodi kao zabrana napuštanja određene prostorije ili kao zabrana izlaska iz kuće. Kod mlađe djece to je najčešće zabrana napuštanja određene prostorije nakon neprimjerenog ponašanja ili slanje djeteta u njegovu sobu, takav postupak se naziva time-out. Coloroso (2007) navodi kako ograničavanje djetetove slobode često ne dovodi do toga da se djece smire te da razmisle o svom ponašanju, već da se djece još više razljute i razmišljaju o tome kako je nepravедno od roditelja što im to čine. Maleš i Kušević (2008) ističu kako se zabrana izlaska iz kuće primjenjuje kod starije djece, primjerice roditelji djeci zabranjuju odlazak prijateljima ili odlazak u izlazak. Takav način kažnjavanja za stariju djecu može biti najteže podnošljiva kazna.

4. POZITIVNI ODGOJNI POSTUPCI RODITELJA

4.1. Pozitivna disciplina

U današnje vrijeme se sve više podiže svijest o odgojnim postupcima koji nisu ponižavajući za dijete, te se umjesto kažnjavanja primjenjuju različiti postupci discipliniranja djece. Ne postoji jedinstvena općeprihvaćena definicija discipline. S jedne strane, autori poput Delale i Pečnik (2010) ističu kako pojam disciplina u hrvatskom jeziku više asocira na kažnjavanje nego na poučavanje. Palmano (2006) također navodi kako se riječ disciplina odavno povezuje s tjelesnim kažnjavanjem. No, naglašava kako to nije ispravno jer je pojam *disciplina* latinskog podrijetla te označava uputu, odnosno uputstva koja će pomoći djeci da vladaju vlastitim ponašanjem. Logan (1983) i Coloroso (2007) termin disciplina ne povezuju s kažnjavanjem, već govore da je disciplina skup pravila koja postavljaju odrasli, a cilj discipline je da se djeca nauče razliku između prihvatljivih i neprihvatljivih oblika ponašanja. Uz to, naglašavaju kako disciplina pomaže djeci da razviju samodisciplinu. Nešić i Popović-Ćitić (2015) navode da je disciplina jedan od važnijih odgojnih postupaka, a odnosi se na usmjeravanje djeteta u pozitivnom smjeru. Razlika između kažnjavanja i discipline prikazana je u Tablici 2.

Kažnjavanje	Disciplina
– Trenutno zaustavlja neželjeno ponašanje	– Potiče odgovornost i samokontrolu ponašanja
– Stvara strah od roditelja	– Gradi odnos između roditelja i djece
– Fizička, psihička bol, nelagoda	– Pohvale i ohrabrenje
– Potiče ljutnju i izbjegavanje roditelja	– Uči odgovornosti
– Ruši samopoštovanje	– Gradi samopoštovanje
– Potiče varanje roditelja i drugih ljudi	– Promiče dobrobiti primjerenog ponašanja

Tablica 2: Razlika između kažnjavanja i discipline (Wilson, 2008).

U brojnoj literaturi (Wilson, 2008; Maleš i Kušević, 2008; Slim, 2013, Siegel i Bryson; 2017) sve češće se pojavljuje termin pozitivna disciplina. Slim (2013) ističe da je cilj pozitivne discipline poučavati, osposobljavati i usmjeravati djecu tako da uče, prakticiraju samokontrolu te razvijaju sposobnost upravljanja svojim emocijama. Korištenje pozitivne discipline i dalje zahtijeva da roditelji budu dosljedni i čvrsti, ali u isto vrijeme poučavaju djecu što je ispravno i očekivano, osposobljavaju ih znanjem, vještinama i sposobnostima za donošenje odgovarajućih izbora te ih vode u donošenju izbora koristeći dosljedne i dobi primjerene načine discipliniranja. Siegel i

Bryson (2017) naglašavaju kako cilj pozitivne discipline nije samo da djeca trenutno surađuju s roditeljima, već da je kod pozitivne discipline bitno da djeca razviju vještine koje će im pomoći da se nose s izazovnim situacijama. To su vještine koje se mogu proširiti izvan granica trenutnog ponašanja te se mogu upotrijebiti u raznim situacijama u budućnosti. Prema Wilson (2008) pozitivna disciplina provodi se nasamo s djetetom jer se na taj način dijete neće osjećati poniženo i napadnuto. Uz to navodi kako disciplinu uvijek treba provoditi s poštovanjem prema djetetu, a najbolji način da se iskaže poštovanje prema djetetu je spuštanje u njegovu razinu očiju ili stavljanje djeteta u krilo.

Uz koncept pozitivne discipline vežu se preventivni odgojni postupci koje roditelji provode kako bi se spriječilo asocijalno ponašanje te korektivni odgojni postupci koji se primjenjuju ako dođe do asocijalnog ponašanja kako bi se ono eliminiralo.

4.2. Preventivni odgojni postupci

Kako bi roditelji smanjili mogućnost pojavljivanja asocijalnog ponašanja kod djece važna je prevencija. Asocijalnim ponašanjem smatra se ponašanje kod kojeg se ne poštuju društvene norme, odnosno ponašanje koje ne odgovara očekivanjima društva. Takvo ponašanje često rezultira negativnim reakcijama iz okoline ili određenim sankcijama (Sindik, Rendulić i Sindik, 2012). U asocijalna ponašanja spadaju: agresija (udaranje, grizenje, štipanje), uništavanje imovine (lomljenje stvari) i samoozljeđivanje (griženje, čupanje, lupanje glavom) i dr. Takva ponašanja mogu uzrokovati značajnu štetu djetetu i drugim osobama u njegovu prisustvu. Prema Đuranović i Klanić (2020) najčešći uzroci takvog ponašanja su: traženje pažnje, nedovoljno sna, bolest, ljubomora te nerealistična očekivanja od djeteta. Da bi se spriječila asocijalna ponašanja kod djece, bitna je prevencija. Za prevenciju asocijalnih ponašanja kod djece koristi se i termin preventivna disciplina (Straus i Fauchier, 2007; Delale i Pečnik 2010, Nešić i Popović-Čitić, 2015). Preventivna disciplina odnosi se na postupke koje roditelji provode prije nego što dođe do asocijalnog ponašanja djeteta, odnosno provode se kako do takvog ponašanja ne bi došlo. Cilj preventivne discipline je osposobiti dijete za prihvatljivo ponašanje u budućnosti. No, treba imati na umu da preventivna disciplina samo smanjuje asocijalno ponašanja djeteta te ga ne može eliminirati u potpunosti (Straus i Fauchier, 2007).

4.2.1. Pozitivna podrška

Pozitivna podrška jedan je način preventivnog discipliniranja, a omogućuje djetetu da promisli o tome na koji način izražava svoje osjećaje te kako postupa u pojedinim situacijama.

Coloroso (2007) ističe dva oblika pozitivne podrške, a to su komplimenti i komentari. Cilj komplimenta je izražavanje zahvalnosti, odnosno njima se daje priznanje djetetu da je dobro obavilo neki posao. Dok se s druge strane, komentari odnose na neutralnu povratnu informaciju, potiču dijete na djelovanje te se pomoću njih pokušava djeci pomoći organizirati pojedine aktivnosti. Komplimenti i komentari pomoći će djetetu da postane samouvjereni i odgovorni, a samim time možemo očekivati da će asocijalno ponašanje izostati.

Poželjno je i pohvaliti dijete za pozitivno ponašanje, dati mu savjet kada je to potrebno te pokazati razumijevanje (Delale i Pečnik, 2010; Nešić i Popović-Ćitić, 2015). Sears (2009) naglašava da je pohvala učinkovita metoda poticanija primjerenog ponašanja. Pohvala treba biti usmjerena na ponašanje koje roditelj želi da se ponavlja, a ne na samo dijete. Također, pohvala mora biti iskrena, ali s njima ne treba pretjerivati jer tada one gube svoju svrhu. Osim pohvala, poticaji i ohrabrenja su važni za jačanje adekvatnog ponašanja jer na taj način roditelji djetetu pokazuju da mu vjeruju. Ohrabrenja poput vjerujem u tebe, znam da ti to možeš, stalo mi je do tebe ulijevaju djetetu hrabrost i sigurnost te mu pomažu da razvije osjećaj ponosa i poveća unutarnju motivaciju (Coloroso, 2007).

4.2.2. Nagrade

Nagrade također potiču poželjna ponašanja jer na taj način roditelji šalju poruku djetetu da prepoznaju njegov trud i uspjeh. No, postoji opasnost da materijalna vrijednost postane svrha i smisao djelatnosti odnosno, ponašanja. Roditelji moraju težiti k tome da nagrada ne postane sama sebi svrhom, već da nagrada ostane samo sredstvo za postizanje viših odgojnih ciljeva. Nagrade ne moraju biti nužno materijalne i skupe te nikad ne smiju biti zamjena za vrijeme provedeno s djetetom (Buljan Flander i sur., 2018). Vukasović (1999) ističe da nagradu ne bi trebalo unaprijed obećati već je mnogo bolje da ona iznenadi dijete kao posljedica njegovog dobrog ponašanja. Važno je naglasiti da nagrađivanje ne smije biti prečesto jer se dječju poslušnost ne bi trebalo kupovati, već bi se nagrada trebala koristiti samo kao roditeljsko priznanje za posebno uloženi trud ili zalaganje.

4.2.3. Primjer adekvatnog ponašanja

Poželjno je da roditelji djetetu pružaju dobar primjer, odnosno model ponašanja. Prema Vukasović (1999) bitno je da roditelji pružaju dobar primjer djeci jer djeca žele biti poput roditelja te se često poistovjećuju s njima. Djeca neposredno uče oponašajući svoje roditelje te je važno da se roditelji ponašaju u skladu vrijednostima koje žele potaknuti kod svoje djece. Osim što je

poželjno da roditelji pružaju dobar primjer svojoj djeci bitno je i da ih upućuju i na druge primjere. Primjerice, preko knjiga, filmova ili svakodnevnih životnih situacija roditelji mogu ukazivati na adekvatne primjere ponašanja, ali isto tako mogu djeci skrenuti pozornost na asocijalne oblike ponašanja.

4.2.4. Mogućnost izbora

Djeci je potrebno ponekad ponuditi mogućnost izbora između najmanje dvije prihvatljive opcije. Postoji mnogo situacija kada se djetetu ne može ponuditi izbor jer su neke radnje nužne, nije prikladno dati djetetu izbor hoće li oprati zube ili ne, hoće li ići u školu ili ne itd. Prihvatljiva situacija je ona u kojoj je roditelj spreman prihvatiti bilo koju opciju koju dijete odabere, poput hoće li dijete obući zelenu ili crvenu majicu, hoće li ići u krevet u 8:15 ili 8:30 i drugo. Kada dijete ima mogućnost izbora osjeća moć i da se njegovo mišljenje cijeni postoji velika mogućnost da će negodovanje ili asocijalno ponašanje u određenim situacijama izostati. No, valja napomenuti da kako djece odrastaju izbori moraju biti širi i fleksibilniji (Nelsen, Lott i Glenn, 2007).

4.2.5. Obiteljska pravila

Prema Buljan Flander i sur. (2018) da bi se prevenirala asocijalna ponašanja bitno je uspostaviti obiteljska pravila koja će vrijediti za djecu, ali i za odrasle. Važno je da pravila vrijede i za roditelje jer će u protivnome djeca pravila percipirati kao nepravdu usmjerenu prema njima. Cilj pravila je da djeca svladaju koja su ponašanja prihvatljiva, a koja nisu te da nauče preuzeti odgovornost za vlastito ponašanje. Djeca trebaju sudjelovati kod dogovaranja obiteljskih pravila jer na taj način osjećaju da se njihovo mišljenje uvažava i cijeni. Kod obiteljskih pravila bitna je dosljednost roditelja jer ako roditelj popušta, a pravilo je dogovoreno bez iznimaka, djetetu šalje poruku da ne misli ono što govori te će dijete smatrati da je u redu ako se ne poštuju dogovorene granice.

4.2.6. Humor

Humor je odličan način da se roditelj poveže s djetetom dok ga podučava očekivanim ponašanjima. Buljan Flander i sur. (2018) ističu kako roditeljska neozbiljnost privlači djetetovu pažnju te tada roditelj može na zabavan i smiješan način usmjeriti dijete na poželjno ponašanje. Sears i Sears (2009) navode kako se humor treba koristiti osjećajno. Postoje situacije kada djetetovo ponašanje nije za smijeh, a isto tako postoji mogućnost da dijete shvati humor kao sarkastično spuštanje, premda to roditelju nije bila namjera. Roditelj treba sam procijeniti u kojim trenucima mora ostati potpuno ozbiljan, a u kojim trenucima ima mjesta za smijeh i zabavu.

4.2.7. Igra

Roditelji trebaju svoju djecu usmjeravati na različite vrste igre jer je igra je aktivnost kroz koju dijete uči pravila ponašanja, izražava svoje emocije te razvija različite vještine potrebne za život. Primjerice, fizička igra poput šutiranja lopte ili trčanje po igralištu je dobar način da se dijete oslobodi nagomilane energije, koja se u protivnom može pretvoriti u frustraciju ili ljutnju. Zatim, igranje uloga, poput bolnice, zubara ili vrtiče/škole je idealan način da dijete odglumi koje situacije mu izazivaju tjeskobu, stres i strah. Osim toga, takva vrsta igre pruža djetetu mogućnost da se oslobodi snažnih negativnih emocija u sigurnom okruženju. Roditelj na taj način dobiva uvid u djetetove strahove i situacije koje mu stvaraju neugodu te se ohrabrujućim razgovorom s djetetom mogu izbjeći asocijalna ponašanja npr. kod doktora ili zubara (Lee, 2010).

4.3. Korektivni odgojni postupci

Korektivni odgojni postupci primjenjuje se za prošla asocijalna ponašanja djeteta. Straus i Fauchier (2007) navode da su to postupci koje poduzimaju roditelji kao odgovor na djetetovo loše ponašanje s ciljem da se loše ponašanje ispravi. Glavna razlika između preventivnih i korektivnih odgojnih postupaka je u tome što se preventivni postupci provode prije asocijalnog ponašanja stoga možemo govoriti o “primarnoj prevenciji”, dok se korektivni postupci provode nakon što se asocijalno ponašanje dogodilo – „sekundarna prevencija“. Važno je naglasiti da su i korektivni postupci jednako važni kao i preventivni jer čak i kada su roditelji izvrsni u provođenju preventivnih odgojnih postupaka, doći će u situaciju kada će morati upotrijebiti korektivne postupke. (Straus i Fauchier, 2007; Buljan Flander i sur., 2018). Nadalje, Siegel i Bryson (2017) ističu kako bi roditelji trebali promisliti o tri jednostavna pitanja prije nego što reagiraju na asocijalno ponašanja djeteta

1. Zašto je dijete postupalo na ovakav način?
2. Što ga u ovom trenutku mogu i želim naučiti?
3. Na koji način ga to mogu najbolje naučiti?

Postavljajući si ova pitanja, roditelji neće reagirati nepromišljano i neprimjereno, no da bi roditelji mogli odgovoriti na ova pitanja moraju biti upoznati s različitim pozitivnim odgojnim postupcima.

4.3.1. *Ja-poruke i aktivno slušanje*

Komunikacija je temelj dobrog i kvalitetnog odnosa između roditelja i djece, a jedna od komunikacijskih vještina je i korištenje ja-poruka. Koristeći ja-poruke roditelji djeci otvoreno i iskreno iznose svoja mišljenja, osjećaje i želje, govore djeci o vlastitim iskustvima, ali pritom dozvoljavaju da djeca imaju i svoja vlastita iskustva. Osim toga, koristeći ja-poruke roditelji privlače djecu jer jačaju osjećaj njihove vlastite vrijednosti te im djeca vjeruju. S druge strane, kada roditelji koriste ti-poruke odbijaju djecu od sebe i onoga što mu nude, odnosno onoga prema čemu bi htjeli usmjeriti dijete (Brajša, 2003). Osim korištenja ja-poruka, važno je i aktivno slušanje. Cilj aktivnog slušanja je razumijevanje, pritom je važno da roditelj provjerava je li točno razumio što mu je dijete reklo, pokazuje da prihvaća dijete te potiče dijete da i dalje istražuje svoje misli i osjećaje (Phelan, 2005).

4.3.2. *Konstruktivne kritike*

Prema Coloroso (2007) poželjno je da roditelji koriste i konstruktivne kritike. Konstruktivna kritika koristan je način davanja povratnih informacija kojima se daju konkretne preporuke o tome kako postići pozitivna poboljšanja. Konstruktivna kritika treba biti jasna, konkretna te lako provediva. Također, treba biti usredotočena na postupke koje djeca mogu promijeniti i pogreške koje se mogu popraviti, pritom je bitno da se konstruktivnom kritikom ne kritizira dijete već sam problem ili neka pogreška. Učinkovitije su kada se daju odmah nakon asocijalnog ponašanja ili kad je neki događaj još uvijek aktualan. Dobrim konstruktivnim kritikama roditelji stvaraju siguran prostor u kojem se dijete osjeća dovoljno sigurno da postavlja pitanja, traži pomoć i dijeli ideje.

Obatomi (2022) naglašava kako je prilikom davanja konstruktivne kritike korisno koristiti „metodu sendviča“. Navedena metoda dobila je ime zbog svoje strukture jer se konstruktivna kritika daje između dvije pohvale. Primjerice, ako roditelj zada djetetu da obavi određeni zadatak, a dijete zadatak ne obavi dobro ili ga ne obavi do kraja. Tada je komunikaciju s djetetom najbolje započeti s pozitivnom povratnom informacijom te pohvaliti dio posla koje je dijete dobro napravilo. Nakon toga potrebno je dati kritiku fokusirajući se na ono što se treba poboljšati, a ne na samo dijete. Na kraju je nužno zaokružiti povratnu informaciju ohrabrujućim komentarom u kojem roditelj ponavlja pozitivnu izjavu koju daje na početku. Također, korisno je istaknuti pozitivne rezultate koje dijete može očekivati ako prihvati kritiku roditelja.

4.3.3. *Učenje na vlastitom primjeru*

Roditelji trebaju ponekad pustiti djecu da uče na vlastitom primjeru ili iskustvu, odnosno treba ih pustiti da osjete posljedice svog ponašanja. Primjerice, ako dijete ne želi večerati, roditelj to treba prihvatiti i pustiti dijete da shvati da je posljedica tog izbora glad ili ako ne napravi domaću zadaću da će dobiti lošu ocjenu (Telep, 2019). Prema Morin (2020) primjena ovog postupka je adekvatna samo kada roditelji procijene da će dijete nešto naučiti iz vlastite pogreške te naglašava kako roditelji trebaju kontrolirati situaciju, kako bi bili sigurni da dijete neće doživjeti nikakvu stvarnu opasnost.

4.3.4. *Ignoriranje asocijalnog ponašanja*

Sears (2009) navodi da je ponekad poželjno ignorirati neadekvatna ponašanja djeteta. Pritom se misli na ignoriranje ponašanja koja nerviraju, no ne štete ljudima i drugim živim bićima. Autorica naglašava da će se takve neodgovornosti djeteta same ispraviti s vremenom i sazrijevanjem te da ignoriranje nepoželjnih ponašanja najbolje djeluje ako roditelj priznaje i hvali poželjna ponašanja. Morin (2020) se slaže s ovim postupkom te ističe da će djeca na taj način s vremenom naučiti da je pristojno ponašanje najbolji način da zadovolje svoje potrebe.

4.3.5. *Pozitivan Time-out*

Još jedna moguća alternativa kažnjavanju je pozitivno isključivanje djeteta, odnosno pozitivan time-out. Pozitivan time-out nije kažnjavajući već je poticajan za dijete, zaustavlja loše ponašanje te daje djetetu, ali i roditelju vrijeme za razmišljanje (Maleš i Kušćević, 2008). Cilj nije da se dijete osjeća postićeno isključivanjem iz aktivnosti, već se djetetu pokušava objasniti da ako će se osjećati bolje, da će se i ponašati bolje. Djetetu se nudi mogućnost da nađe svoje mjesto ili kutak gdje će se smiriti na način koji želi. Takav pristup je dobar da dijete nauči kontrolirati svoje ponašanje kada je uznemireno (Nelsen, 1999. prema Nešić i Popović-Ćitić, 2015). Prema Sears i Sears (2009) pozitivan time-out mora biti kratak, oko jedne minute po godini života, a za stariju djecu se može prilagoditi ovisno o težini prijestupa. Također, pozitivan time-out bi trebao biti tih jer to nije vrijeme da dijete vrišti ili da mu roditelj drži prodike, već je potrebno sačekati da se dijete primiri te kasnije porazgovarati s njim o neadekvatnom ponašanju ili učinjenom prijestupu.

4.3.6. *Čvrsto "ne"*

Djeca verbalni izraz "ne" razumiju od najranije dobi. Da bi izraz „ne“ dobro funkcionirao mora se koristiti umjereno, zato što pretjeranim korištenjem gubi značenje te ga djeca više ne doživljavaju. Kada roditelji djetetu kažu "ne" moraju mu objasniti zašto to ne smije učiniti ili zašto

određenu stvar ne može dobiti u tom trenutku. Pritom je važno da su roditelji dosljedni te da djetetu ne dopuste da nastavi s neprihvatljivim ponašanjem ili uvjeravanjem. Reći “ne” uz odgovarajući ton glasa koje prati kontakt očima i odgovarajući izraz lica neodobravanja može biti vrlo učinkovita metoda eliminacije asocijalnog ponašanja (Lee, 2010).

4.3.7. Preusmjeravanje pažnje

Preusmjeravanje djetetovog asocijalnog ponašanja na drugu aktivnost također je adekvatna zamjena kažnjavanju. Prema Buljan Flander i sur. (2018) nije teško preusmjeriti dječje ponašanje na neku drugu aktivnost, a to se može učiniti riječima i djelima. Roditelj može preusmjeriti djetetovo ponašanje verbalno na način da mu objasni što od njega želi i očekuje. Pritom treba čvrstim tonom naglasiti djetetu da čini ili će učiniti neku neprihvatljivu aktivnost. Tjelesno preusmjeravanje je slično verbalnom, ali uz dodatni korak. Primjerice, dok roditelj verbalno usmjerava dijete istovremeno usmjerava djetetove ruke od opasnih objekata ili miče stvari iz djetetovog dosega i slično. U redu je dijete preusmjeriti od opasnih aktivnosti, no potrebno je djetetu omogućiti zadovoljavanje znatiželje na način da mu se ponudi neko drugo mjesto za istraživanje.

5. ZAKLJUČAK

Roditelji imaju značajan utjecaj na razvoj i odgoj djece, te svojim postupcima i odlukama mogu zaštititi, ali i ugroziti svoje dijete. Ne postoje jedinstveni odgojni postupci koji bi omogućili odgoj djeteta s idealnim karakteristikama, zato što je svako dijete različito i zahtjeva drugačiji pristup. No, postoje postupci za koje se generalizirano može reći da su loši za odgoj djece poput tjelesnog, psihičkog i verbalnog kažnjavanja, takvi postupci ruše djetetovo samopoštovanje i uče dijete da je nasilje prihvatljiv način rješavanja problema. S druge strane, postoji cijeli niz pozitivnih odgojnih postupka za prevenciju ili eliminaciju asocijalnog ponašanja djeteta. Prevencija asocijalnih ponašanja odnosi se na postupke koje roditelji provode prije nego što dođe do takvog ponašanja djeteta, a cilj je osposobiti dijete za prihvatljivo ponašanje u budućnosti. Kako bi roditelji mogli prevenirati pojavu asocijalnog ponašanja, nužna je kvalitetna obostrana komunikacija s djecom koja omogućuje da se unaprijed dogovore neka pravila ponašanja, ali i da djeca iznesu svoje stavove i mišljenje. Osim toga, bitno je da roditelji pružaju dobar primjer ponašanja jer djeca žele biti poput roditelja te se često poistovjećuju s njima. Nemoguće je u potpunosti prevenirati sva asocijalna ponašanja, stoga je važno da su roditelji upoznati s različitim adekvatnim korektivnim odgojnim postupcima koji će im pomoći da svoje dijete nauče odgovornom ponašanju i samokontroli. Primjerice, postupci poput konstruktivnih kritika, pozitivnog time-outa te učenje na vlastitom primjeru nisu ponižavajući za dijete, izgrađuju djetetovo samopoštovanje te postavljaju dobar primjer učinkovitih načina rješavanja problema. No, treba imati na umu da se i pozitivni odgojni postupci moraju koristiti umjereno te da ih treba prilagoditi uzrastu djeteta.

Kroz ovaj završni rad dao se prikaz roditeljskih postupaka kojima se nastoji prevenirati ili eliminirati asocijalno ponašanje djece. Postoje različiti odgojni postupci, različite klasifikacije i terminologija o kojoj sve vode rasprave na različitim profesionalnim razinama. Primjerice, je li neki odgojni postupak primjeren u procesu odgoja ili ne se može razmatrati i u kontekstu različitosti kultura, kroz povijest, ali i kroz suvremeno vrijeme koje neki smatraju vremenom potpunih roditeljskih sloboda. To odnosi i na tjelesno kažnjavanje kao još uvijek jednu od prisutnih odgojnih metoda od kojih neki roditelji ne odustaju, unatoč zakonskim zabranama. Iz tog razloga nužno stalno skretati pozornost na sve štetne posljedice kažnjavanja te upućivati i educirati roditelje o pozitivnim odgojnim postupcima i njihovoj dobrobiti za cjelokupan djetetov razvoj.

6. POPIS LITERATURE

1. Ajduković, M., Rimac, I., Rajter, M. i Sušac, N. (2012). Epidemiološko istraživanje prevalencije i incidencije nasilja nad djecom u obitelji U Hrvatskoj. *Ljetopis socijalnog rada*, 19 (3), 367-412. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/96677>
2. Bandura, A. (1969). *Principles of behavior modification*. New York: Holt, Rinehart & Winston
3. Beazley, H., Bessell, S., Ennew, J., & Waterson, R. (2005). Comparative research on physical and emotional punishment of children in Southeast Asia and the Pacific 2005: Regional protocol. *Save the Children Sweden*.
4. Berk, L. E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap
5. Bilić, V. (2000). *Tjelesno i emocionalno zlostavljanje djece i njihov školski uspjeh* (neobjavljena disertacija).
6. Bilić, V. i Bilić, P. (2013). Učestalost i povezanost različitih oblika roditeljskog kažnjavanja s osjećajima i reakcijama djece. *Nova prisutnost*, XI (2), 215-234. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/106393>
7. Bilić, V., Zloković, J. (2004). *Fenomen maltretiranja djece*, Zagreb: Naklada Ljevak
8. Brajša-Žganec, P. (2003). *Roditelji i djeca*. Zagreb: Glas Koncila.
9. Buljan Flander, G., i sur. (2018). *Znanost i umjetnost odgoja: Praktični priručnik o suvremenom odgoju za roditelje i odgojitelje*. Zagreb: Geromar d.o.o.
10. Burns, K., Helland, H. S., Križ, K., Sánchez-Cabezudo, S. S., Skivenes, M., & Strömpl, J. (2021). Corporal punishment and reporting to child protection authorities: An empirical study of population attitudes in five European countries. *Children and youth services review*, 120, 105749.
11. Bussmann, K. D., Erthal, C., & Schroth, A. (2011). Effects of banning corporal punishment in Europe: A five-nation comparison. *Global pathways to abolishing physical punishment: Realizing children's rights*, 299-322.
12. Coloroso, B. (2007). *Disciplina sa srcem!: pomozite svom djetetu u razvijanju unutarnje discipline*. Buševac: Ostvarenje.
13. Corporal Punishment. *Council of Europe*. Preuzeto 25.5.2022. s <https://www.coe.int/en/web/children/corporal-punishment>

14. Delale, E. A., i Pećnik, N. (2010). Učestalost i međudnosi korektivnih i preventivnih odgojnih postupaka majki djece predškolske dobi. *Ljetopis Socijalnog Rada*, 17(1), 49-69.
15. Delale, E. A., Muslic, L., i Drpić, K. (2012). Povezanost postupaka kažnjavanja i alternativa kažnjavanju kod doživljaja blažih i izrazito neprimjerenih ponašanja djeteta. *Ljetopis socijalnog rada*, 19(2), 317-344. Preuzeto 20.07.2022. s <https://hrcak.srce.hr/95521>
16. duRivage, N., Keyes, K., Leray, E., Pez, O., Bitfoi, A., Koç, C., Goelitz, D., Kuijpers, R., Lesinskiene, S., Mihova, Z., Otten, R., Fermanian, C., & Kovess-Masfety, V. (2015). Parental use of corporal punishment in Europe: intersection between public health and policy. *PloS one*, 10(2), e0118059. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0118059>
17. Đuranović, M., Klasnić, I. (2020). *Dijete, odgoj i obitelj*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta
18. Elgar, F. J., Donnelly, P. D., Michaelson, V., Gariépy, G., Riehm, K. E., Walsh, S. D., & Pickett, W. (2018). Corporal punishment bans and physical fighting in adolescents: an ecological study of 88 countries. *BMJ open*, 8(9), e021616.
19. Gašić-Pavišić, S. (1988). *Kažnjavanje i dete*. Beograd: Prosveta.
20. Global Partnership to End Violence Against Children. (2021). Prohibiting all corporal punishment of children: laying the foundations for non-violent childhoods. Preuzeto 5.5.2022. s <https://endcorporalpunishment.org/resources/global-report-2021/>
21. Hrabri telefon. (2017). *Stavovi prema tjelesnom kažnjavanju i ostalim odgojnim postupcima u Poljskoj, Latviji i Hrvatskoj – hrvatski rezultati*. Preuzeto 10.05.2022. s <https://www.poliklinika-djeca.hr/wp-content/uploads/2018/05/Stavovi-prema-tjelesnom-ka%C5%BEnjavanju-i-ostalim-odgojnim-postupcima-u-Poljskoj-Latviji-i-Hrvatskoj-%E2%80%93-hrvatski-rezultati.pdf>
22. Kocijan-Hercigonja, D. I Buljan-Flander, G. (2003). *Zlostavljanje i zanemarivanje djece*. Zagreb: Marko M.
23. Kolić-Vehovec, S. (1998). *Edukacijska psihologija*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.
24. Konvencija o pravima djeteta (2001). Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.: Zagreb. Preuzeto 15.6.2022. s https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/pdf/medjunarodni/konvencija_o_pravima_djeteta.pdf

25. Lee, A. (2010). *How to Grow Great Kids: The Good Parents Guide to Rearing Sociable, Confident and Healthy Children*. How to Books. Preuzeto 10.08. 2022. s <https://www.pdfdrive.com/how-to-grow-great-kids-the-good-parents-guide-to-rearing-sociable-confident-and-healthy-children-e165189396.html>
26. Logan, L. H. (1983). *Child discipline: a workshop for Christian parents*. (Doktorska disertacija). Preuzeto 25.5.2022. s <https://digitalcommons.andrews.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1406&context=dmin>
27. Maleš, D. i Kušević, V. (2008). Kako djeca doživljavaju kažnjavanje u obitelji? *Dijete i društvo*, 10(1/2), 49-68.
28. Morin, A., (2020, rujan). 8 Discipline Strategies That Are More Effective Than Spanking. *Verywell Family*. Preuzeto 5.7.2022. s <https://www.verywellfamily.com/alternatives-to-spanking-1094834>
29. Nelsen, J., Lott, L., i Glenn, H. S. (2007). *Positive discipline AZ: 1001 solutions to everyday parenting problems*. Harmony. Preuzeto 10.08.2022. s <https://www.pdfdrive.com/positive-discipline-a-z-a-1001-solutions-to-everyday-parenting-problems-e195032860.html>
30. Nešić, M., i Popović-Ćitić, B. (2015). Roditeljsko disciplinovanje u funkciji prevencije problema ponašanja. *Zbornik radova-9. Međunarodni naučni skup „Specijalna edukacija i rehabilitacija danas “, Beograd, Srbija, 25–27.9. 2015*, 197-201.
31. Obatomi, M. (2022, veljača). Constructive Criticism: What It Is and How to Take It. *Batter up*. Preuzeto 10.08.2022. s <https://www.betterup.com/blog/how-to-give-and-receive-constructive-criticism-at-work>
32. Palermo, P. (2006). *Da, molim. Hvala! : osnovni vodič za učenje djece dobrom ponašanju*. Zagreb: Veble commerce.
33. Pećnik, N., Radočaj, T. i Tokić, A. (2011). Uvjerenja javnosti o ispravnim roditeljskim postupcima prema djeci najmlađe dobi. *Društvena istraživanja*, 20 (3 (113)), 625-646. Preuzeto 20.5.2022. s <https://doi.org/10.5559/di.20.3.02>
34. Petani, R. (2011). Odnos roditelj-dijete. U D. Maleš (Ur.), *Nove paradigm ranog odgoja*. (str. 97.-125). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
35. Phelan, T.W. (2006). *1-2-3 Uspjeh: Učinkovita disciplina za djecu od 2 do 12 godina*. Ostvarenje d.o.o.

36. Rajter, M., Trbus, M., i Pećnik, N. (2016). Socio-demografske odrednice stava prema tjelesnom kažnjavanju djece. *Ljetopis Socijalnog Rada*, 23(2). 211-234.
37. st, K. (2020). *Postavljanje i održavanje granica u odgoju djece s teškoćama u razvoju* (Završni specijalistički). Preuzeto 20.6. 2022. s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:111642>
38. Rosić, V. (2005). *Odgoj, obitelj, škola: mala enciklopedija odgoja*. Rijeka: Žagar.
39. Rosić, V., i Zloković, J. (2002). *Prilozi obiteljskoj pedagogiji*. Rijeka: Graftrade.
40. Sears, M., i Sears, W. (2009). *Disciplina: kako postići da se dijete bolje ponaša od rođenja do desete godine*. Zagreb: Mozaik knjiga.
41. Seser, K., Dodaj, A. i Šimić, N. (2021). *Zlostavljanje i zanemarivanje djece u djetinstvu*. Zadar: Sveučilište u Zadru
42. Siegel, D. J., i Bryson, T. P. (2017). *Disciplina bez drame: integrirani pristup za smirivanje kaosa i poticanje razvoja dječjeg uma*. Zagreb: Planetopija.
43. Silm, T. (2013). *Positive discipline: Punishment vs. discipline*. Michigan State University Extension.
44. Sindik, Z., Rendulić, D., i Sindik, J. (2012). Spolne i dobne razlike u asertivnim i nepoželjnim oblicima ponašanja kod predškolske djece. U: *Zbornik radova stručno-znanstvenog skupa-18. Dani predškolskog odgoja Splitsko-dalmatinske županije "Mirisi djetinjstva"*, Split, 14-16.
45. Straus, M. A., & Fauchier, A. (2007). Preliminary manual for the dimensions of discipline inventory (DDI). *DD01Q5 Manual*, 1-29.
46. Telep, V. (2009). *Discipline for young children: Discipline and punishment: What is the difference*. Virginia Cooperative Extension. Virginia State University: Virginia Tech.
47. Vasta, R., Haith, M. M., i Miller, S. A. (1998). *Dječja psihologija: moderna znanost*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
48. Veliki, T., i Bošnjak, M. (2012). Povezanost roditeljskih odgojnih postupaka s tjelesnim kažnjavanjem djece. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 58(28), 63-81.
49. Vijeće Europe (2008). *Ukidanje tjelesnog kažnjavanja djece*. Preuzeto 10.6.2022. s <http://www.coe.int/t/dg3/children/pdf/QACroatian.pdf>
50. Vukasović, A. (1999). *Pedagogija*. Zagreb: Hrvatski katolički zbor "Mi".

51. Wilson, E. (2008). Guiding young children series: Discipline without punishment. *Retrieved on*, 29(04). Preuzeto 3.7.2021. s https://shareok.org/bitstream/handle/11244/334791/oksa_T-2329_2011-02.pdf?sequence=1
52. World Health Organization. (2020). *Global status report on preventing violence against children 2020*. Preuzeto 10.05.2022. s <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/332394/9789240004191-eng.pdf>
53. Ždero, V. (2005). Psihičko zlostavljanje i zanemarivanje djece u obitelji. *Ljetopis socijalnog rada*, 12 (1), 145-172. Preuzeto 15.6.2022. s <https://hrcak.srce.hr/2789>

7. SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI

Obitelj utječe na cjelokupan djetetov razvoj te je važno koje će odgojne postupke roditelji birati u procesu odgoja. Odgojni postupci predstavljaju specifične postupke koje roditelji koriste u procesu odgajanja da bi usmjerili svoje dijete. Postoje postupci koji su ponižavajući za dijete poput tjelesnog kažnjavanja, koje se i danas koristi unatoč mnogobrojnim negativnim posljedicama. Osim tjelesnog kažnjavanja, postoje i drugi načini kažnjavanja poput psihološkog i verbalnog kažnjavanja koji su također štetni za normalan dječji razvoj. S druge strane, postoji i mnogo pozitivnih odgojnih postupaka koje roditelji mogu primijeniti da bi prevenirali ili eliminirali asocijalno ponašanje svog djeteta. Prevencija asocijalnih ponašanja odnosi se na postupke koje roditelji provode prije nego što dođe do takvog ponašanja djeteta, a cilj je osposobiti dijete za prihvatljivo ponašanje u budućnosti. No, čak i kada su roditelji izvrsni u provođenju preventivnih odgojnih postupaka, doći će u situaciju kada će se dijete ponašati asocijalno. Stoga je važno da su roditelji upoznati s različitim adekvatnim korektivnim odgojnim postupcima koji će im pomoći da svoje dijete nauče odgovornom ponašanju i samokontroli. Shodno tome, cilj ovog završnog rada je predstaviti pozitivne preventivne i korektivne odgojne postupke te opisati neke načine kažnjavanja djece.

Ključne riječi: odnos između roditelja i djece, kažnjavanje, pozitivni odgojni postupci, pozitivna disciplina

SUMMARY

The family has an impact on the child's entire development, therefore the rearing practices parents choose in the process of a child's upbringing are very important. Rearing practices represent the specific procedures that parents use in the parenting process to direct their children. There are many inadequate rearing procedures, i.e. procedures that are humiliating for the child, such as corporal punishment, which is still used today despite the numerous negative consequences. In addition to physical punishment, there are other forms of punishment such as psychological and verbal punishment that are also harmful to normal child development. On the other hand, there are many positive rearing procedures that parents can apply to prevent or eliminate their child's inappropriate behavior. The prevention of antisocial behaviors refers to procedures that parents carry out before that behavior occurs, and the goal is to train the child for acceptable behavior in the future. However, even if the parents are excellent at implementing preventive rearing practices, there will be situations when the child will behave inappropriately. Therefore, parents need to be familiar with various adequate corrective educational procedures that will help them teach their children responsible behavior and self-control. Accordingly, the goal of this B.A. thesis is to present positive preventive and corrective rearing practices and to describe some ways of punishing children.

Keywords: the relationship between parents and children, punishment, positive rearing practices, positive discipline